УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

ЗАПИСКИ

ІСТОРИЧНО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ВІДДІЛУ

Кн. X (1927)

За головним редагуванням голови Відділу
акад. Агатангела КРИМСЬКОГО

У КИЇВІ
З друкарні Української Академії Наук
1927

[061(47.7)(05)]

Дозволяється випустити в світ.
Неодмінний Секретар Академії Наук, акад. *А. Кримський.*

Київський Окрліт, № 232, 1927.
Зам. № 5819—1200 прим.

ДЕ ЩО Є:

Стор.

Володимир Білий. Судова справа С. Д. Носа . . . . . 1 — 47
Михайло Марковський. „Енеїда“ І. П. Котляревського . . 48 — 74
Ярема Айзеншток. Студії над текстами І. Котляревського . 75 — 98
Іван Галюн. Як досліджувано українські дифтонги . . . . . 99 — 115
Проф. Леонід Беркут. Про ідеологію в німецьких цезаристів середніх віків . . . . . 116 — 131
Проф. Олекса Покровський. Як ідеалізовано скитів у грецькому та римському письменстві . . . . . 132 — 192
Акад. Федір Мищенко. З історії східньо-візантійської культури. Етюд II-ий. . . . . 193 — 214

ПАМ'ЯТІ АКАД. ВОЛОД. ГНАТЮКА:

Василь Дем'янчук. До історії обрання Володимира Гнатюка в академики . . . . . 215 — 221
Лист од Наркомосу УСРР з приводу смерти акад. Гнатюка . . . 222 — 223
Михайло Тарасенко. Культурно-громадська праця академика В. М. Гнатюка . . . . . 224 — 228
Акад. Андрій Лобода. Заклик В. Гнатюка записувати етнографічні матеріяли . . . . . 229 — 231
Володимир Білий. До характеристики акад. Володимира Гнатюка як збирача й записувача. . . . . 232 — 240
Віктор Петров. Акад. Володимир Гнатюк у своїх фольклорних студіях . . . . . 241 — 254
Михайло Могилянський. Спогади про В. М. Гнатюка та листування з ним . . . . . 255 — 259

МАТЕРІЯЛИ.

Микола Левченко. Андроник Оникієвич Степович (з портретом) 260 — 263
Дмитро Дорошенко. Ватрослав Яґіч про українську мову і про назву „українці“ . . . . . 264 — 280
Акад. Володимир Перетц. Археографічна подорож до Пскова 1926. VI, 13—18 . . . . . 280 — 287
Андроник Степович. Поправка до статті О. Дорошкевича „Шевченко в приватному листуванні“ у VII—VIII кн. „Записок Історично-Філологічного Відділу“ . . . . . 287 — 288

Володимир Білий. З матеріялів до історії етнографії (Листування Я. П. Новицького) . . . . . 288—293
Микола Левченко. До листування П. О. Куліша з П. Х. Глібовою . . . . . 293—298
Проф. Олександер Оглоблін. Справа Дараганенка (1728—1729 р.) . . . . . 299—310
Микола Левченко. Новий причинок до історії декабристів . . 311—313
Акад. Агатангел Кримський. Із історії турецького письменства XIV в. . . . . 313—327

РЕЦЕНЗІЇ.

Проф. М. Грунський. Український правопис . . . . . 328—351
Василь Дем'янчук. До правопису слов'янських прізвищ . . . 351—353
Василь Дем'янчук. К. Німчинов. Український язик у минулому й тепер. II вид. ДВУ. 1926 . . . . . 353—362
Акад. Сергій Єфремов. Проф. Володимир Резанов. Українська драма. Том I, вип. 1 і 3. У Київі. 1926 . . . . . 362—364
Михайло Марковський. Акад. А. Кримський та Мик. Левченко. Знадоби для життепису Степана Руданського. У Київі. 1926 р. . . . . 364—366
Проф. Андр. Степович. А. А. Шахматов. Очерк современного русского литературного языка . . . . . 367—368
Проф. А. Степович. Hviezdoslavové sobrane spisy básnické. Svazok I, oddiel epický. 1925 369
Проф. Олександер Оглоблін. В. Л. Модзалевський. Гути на Чернігівщині. У Київі. 1926 . . . . . 369—375
Проф. Андр. Степович. Slovanský Přehled 1914—24. У Празі. 1925. . . . . 375—376
Проф. Б. Курц. Проф. М. В. Довнар-Запольский. Народное хозяйство Белоруссии. Минськ, 1926 . . . . . 376—380
Проф. Василь Данилевич. Albert Grenier, Les Gaulois. 1923 . 380—382

До історії обрання Вол. Гнатюка в академики.

Заснована в червні 1918 р. „Комісія для вироблення законопроєкту про заснування Української Академії Наук“ встигла до жовтня розробити проєкт статуту Академії і тоді перед нею конкретно стало питання про первісний склад Академії. Питання це викликало дуже жваві дебати, що зайняли аж два засідання Комісії (див. прот. № 17 і 18). Хто має визначити кандидатів до цього первісного складу? — ось те питання, в якому Комісія ніяк не могла дійти згоди. Одні члени Комісії вважали, що кандидатів на цих 12 академиків (по 4 на кожен Відділ) мала-б подати сама Комісія, другі модифікували це внесення так, що Комісія мала-б обговорити ці кандидатури, коли-б до неї вдалися з такою пропозицією, инші знов висували думку, що таких кандидатів мали-б подати ради вищих шкіл на Вкраїні. Комісія так і залишила це питання не вирішене. А в „Законі про заснування Української Академії Наук в Київі“ [1]) це питання здобуло цілком инакше вирішення — у ньому зазначено, що первісний склад Академії затверджується „на подання од Міністра Народньої Освіти та Мистецтва“.

Отож як почали в Міністерстві намічувати кандидатів, то було визнано за необхідне, щоб до первісного складу Історично-Філологічного Відділу увійшов хтось із наддністрянських учених, щоб цим призначенням заманіфестувати так-би мовити одність України, не зважаючи на політичні кордони. Вибір випав на Вол. Гнатюка, видатного вченого-етнографа, довголітнього Генерального Секретаря Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, члена-кореспондента Російської Академії Наук. На відповідного листа від Міністра Освіти В. Гнатюк відповів повною згодою (два листи його в цій справі та виготовлена за-для цього автобіографія його друкуються в додатку). Тільки-ж було й одне застереження. В. Гнатюк не міг раніш прибути до Київа, ніж у травні, а цитований уже вище пункт „Закону“ точно формулував, що первісний склад Академії утворюється „з-посеред таких осіб, яким місце їх побуту дає спромогу негайно приступити до діяльности в Київі“. Що-до Історично-Філологічного Відділу ця вимога була тим більше оправдана, що один із намічених кандидатів (акад. М. Петров) був уже цілком немічний старець (зовсім уже не виходив із хати). Через це кандидатура Вол. Гнатюка мусіла відпасти. Замість нього

---

[1]) Див. «Державний Вістник», р. 1918, № 73.

призначено було, як відомо, проф. С. Смаль-Стоцького, що саме тоді переїздом був у Київі і погодився перебратися сюди цілком для безпосередньої участи в організації Академії [1]). А В. Гнатюка Академія обрала вже аж у квітні 1924 року.

I. Автобіографія Вол. Гнатюка [2]).

Володимир Гнатюк уродився дня 21 мая 1871 р. у Велесневі, Бучацького повіту в Галичині. До гімназії (нижчої) ходив у Бучачі і (вищої) в Станіславові, на університет (філософічний факультет) — у Львові. Короткий час (1898 р.) був учителем академічної гімназії у Львові. В-осени 1898 р. став секретарем Наукового Товариства ім. Шевченка і те місце займає досі. З обов'язку Секретаря ладить „Хроніку Наукового Т-ва ім. Шевченка", якої вийшло досі від 1900 р. 60 випусків. Від 1898—1914 р. був Секретарем, а від 1914 р. Головою Етнографічної Комісії при Наук. Т-ві ім. Шевченка. Є членом редакції „Етнографічного Збірника" та „Матеріялів до укр. етнольоґії". Від 1899—1907 р. був членом редакції „Літературно-Наукового Вістника" і його Секретарем. Від 1899 (від заснування) до половини 1913 р. і від 1917 р. досі є Секретарем „Української Видавничої Спілки" у Львові і як такий зредагував поверх 150 її книжечок. Від 1903 р. є членом-кореспондентом Російської Академії Наук у Петербурзі. Є також членом кореспондентом Товариства „Národopisná Společnost Československá" у Празі та Товариства „Verein für österreichische Volkskunde" у Відні.

Оголосив друком:

1. Причинок до історії зносин галицьких і угорських Русинів — ЛНВ, 1899, IX, ст. 16.
2. Руські оселї в Бачці (в полудн. Угорщині) ЗНТіШ, XXII, стор. 58.
3. Словацький опришок Яношік в народній поезії — ЗНТіШ, XXXI—XXXII, стор. 50.
4. Русини Пряшівської епархії і їх говори — ЗНТіШ, XXXV—XXXVI, стор. 70.
5. Словаки чи Русини? — ЗНТіШ, XLII, стор. 82.
6. Леґенда про три жіночі вдачі — ЗНТіШ, XCVII, стор. 12.
7. Запропащена збірка угроруських казок — ЗНТіШ, CXVII—CXVIII, стор. 10.
8. Угроруські духовні вірші—ЗНТіШ, XLVI, XLVII і XLIX, стор. 266.
9. Весїлє в Керестурі (Бач-бодрогської столиці в полудн. Угорщині) — Мат. до укр. етн., т. X, стор. 56.

---

[1]) Акад. Смаль-Стоцький, виїхавши до Відня, так і не зміг повернутися до Київа цілком. Таким чином все одно всенька організаційна праця Історично-Філологічного Відділу впала на плечі двох академиків: Багалія і Кримського. Почалася вона з запізненням (аж 8 грудня), бо й акад. Багалій, виїхавши після закінчення праці Комісії до Харкова, не міг через політичні обставини раніш повернутися знову до Київа.

[2]) Листи друкуємо правописом авторовим без будь-яких змін, а автобіографію — тільки із змінами відповідно до сьогочасного академічного правопису.

Володимир Гнатюк

10. Етноґрафічні матеріяли з Угорської Руси. Том I—VI (=Етн. Збірник, т. III, IV, IX, XXV, XXIX, XXX).

11. Леґенди з Хітарського Збірника I пол. XVIII в. — ЗНТіШ, XVI, стор. 38.

12. Пісенні новотвори в укр.-руській народній словесности — ЗНТіШ, т. L і LII, стор. 66.

13. Віршована леґенда про рицаря і смерть — ЗНТіШ, LXXXV, стор. 20.

14. Хоценський співанник Левицьких — ЗНТіШ, XCI, стор. 32.

15. Народні оповідання про тютюнарів — ЗНТіШ, CXXII, стор. 46.

16. Причинки до пізнаня Гуцульщини — ЗНТіШ, CXXIII—CXXIV, ст. 57.

17. Лїрники — Етн. Зб., II, стор. 76.

18. Кушнїрство у Галичинї — Мат. до укр. етн., I, ст. 10.

19. Ткацтво у східній Галичинї — там-же, III, ст. 14.

20. Народня пожива і спосіб її приправи у східній Галичинї — там-же I, стор. 14.

21. Бойківське весїлє в Мшанци, Старосамб. повіту — там-же, X, стор. 30.

22. Купанє і паленє відьм у Галичинї — там-же, XV, ст. 24.

23. Народня пожива на Бойківщинї — Наук. Збірник, присвячений проф. М. Грушевському, стор. 20.

24. Зносини Українців із Сербами — там-же стор. 36.

25. Як писати заіменник *ся* при дієсловах? — ЗНТіШ, LXXX, стор. 18.

26. Рецензія на проф. В. Шухевича „Гуцульщину“ — Кіев. Старина, 1905, II, стор. 30.

27. Die Brautkammer. Eine Episode aus dem ukrain. Hochzeitbräuchen — Anthropophyteia, VI, стор. 37.

28. Українська народня словесність. В справі записів укр. етн. матеріялів. Віденъ, 1917; стор. 48.

29. Національне відродженє австро-угорських Українців. 1772—1880. Віденъ, 1916, стор. 66.

30. Мих. Коцюбинський, Листи до Вол. Гнатюка. Львів 1914, стор. 167.

31. Галицько-руські анекдоти (=Етн. Збірник, VI).

32. Галицько-руські народні леґенди. т. I—II (=Етн. Зб., XII—XIII).

33. Знадоби до української демонольоґії. Том I—II (=Етн. Зб., XV, XXXIII і XXXIV).

34. Коломийки. Том I—III (=Етн. Зб., XVII—XIX).

35. Народні оповідання про опришків — Етн. Зб., XXVI.

36. Похоронні звичаї й обряди (Разом із похоронними голосїнями, що зібрав I. Свєнціцький) — Етн. Зб., XXXI—XXXII.

37. Колядки і щедрівки. Том I—II (=Етн. Зб., XXXV—XXXVI).

38. Українські народні байки. Том I—II (=Етн. Зб., XXXVII—XXXVIII).

39. Гаївки (з мельодіями) — Мат. до укр. етн., XII.

40. Das Geschlechtsleben des ukrainischen Bauernvolkes, T. I—II = Beiwerke zum Studium der Anthropophyteia. B. III, Leipzig, 1909, B. V,

Leipzig 1912. Два великі томи з текстами українською мовою і з німецьким перекладом. У продажу цього видання немає).

Перед війною почав ладити В. Гнатюк вибір творів народньої словесности не народньою, а літературною мовою, по можності з ілюстраціями, для широких кругів,—які у нас сповнили-би таку ролю, як у німців Kinder- und Hausmärchen братів Ґрімів. Війна стала на перешкоді цьому планові, та все-ж-таки вийшли досі 4 книжечки: 1) Баронський син в Америці. Вибір нар. казок з образками Ю. Панькевича. 2) Народні казки з обр. В. Кобринського. 3) Народні новелї, з обр. В. Кобринського. 4) Народні байки, з обр. Мик. Вихора. Готові до друку є ще: Народні міти і Народні легенди (усіх разом 10 книжечок).

В. Гнатюк був постійним співробітником „Записок“ та „Л.-Н. Вістника“, де надрукував багато рецензій, справоздань, заміток (а в ЛНВ і перекладів). Окрім того його статті друкували й отакі періодичні видання: „Житє і Слово“ (Львів), „Украинскій Вѣстникъ“ (Петербург), „Anthropophyteia“ (Leipzig), „Lud“ (Львів), „Радикал“ (Львів), „Листокъ“ (Унгвар), „Промінь“ (Вашківці), „Молода Україна“ (Львів), „Буковина“ (Чернівці), „Діло“ (Львів), „Наша Школа“ (Львів) — під власним іменням і під псевдонімами.

II. Лист до тодішнього міністра народньої освіти П. Стебницького.

Львів, 11. XI. 1918.

Високоповажаний Пане
Мінїстер!

Передовсїм позвольте менї зложити щирі бажаня — щоб Ви прислужили ся на своїм високім становищи як найбільше нашому народови та полишили як найглибші слїди своєї користної діяльности в нашій історії. Тїшу ся дуже, що якраз Вам припала така важна тека, бо я певний, що Ви поорудуєте нею як найкрасше.

Письмо, писане з Вашого порученя, я дістав нинї і зараз відписую, хоч не знаю, коли вдасть ся лист передати, бо в нас війна і почта не ходить. Коли мене виберуть членом Академії Наук, то я, очевидно, вибір прийму, бо вважаю його дуже почесним для себе. Шкода тілько, що не прислано менї статута Академії Наук, з якого я міг би поінформувати ся про свої обовязки та пізнати, чи зможу їх виповнити як слїд. Особисто можу Вас повідомити, що я більшу частину року не можу виходити з хати — з виїмкою теплих весняних та лїтних місяців — не тілько через грудну недугу, але й недугу нирок, яку я набув у часї военних невигід та яка мене вже поверх три роки мучить. Неясно менї також те, чи я мусїв би переносити ся до Київа, й коли, чи міг би далї жити у Львові і лиш раз—два рази на рік приїхати на якийсь час (на скілько знаю, російські академіки жиють постійно не тілько у Петербурзї, але й Москві). Коли б перенесенє було конечно, то я не швидше міг би приїхати, як де в маю, 1919 р. і перед тим упорядкувати всякі фінансові та господарські справи.

Тепер звертаюся до Вас у двох загальних справах і на скілько се лежить у Ваших силах, прошу допомогти їм здійснити ся.

Перша — се справа етноґрафічної екскурзії. Війна викликала вже великий переворот у селянськім житю і викличе ще більший. Багато старинних пережитків гине на наших очах, нова традиціональна література витискає стару. На нашу біду ми не мали ні тут у Галичині, ні там у Вас, великих музеїв, де все те було би позбиране і переховане для наших потомків. Етноґрафічні матеріяли, які я призбирував довгі літа для тутешньої етноґр. Комісії, знищили російські війська. Всяка наукова діяльність на поли етноґрафії тепер дуже утруднена, бо нема з чого черпати. Являєть ся конечна потреба уладженя нових екскурзій, до чого зимова пора дуже надаєть ся, бо селяне мають багато вільного часу та можуть посидіти і поговорити. Не знаю, як у Вас, але в нас знайшло би ся 4—5 осіб, готових до довших або коротших екскурзій, та треба би на те гроший, яких у нас не дістанеть ся. Чи не розпоряджає Ваше міністерство якими квотами на такі справи і чи не могло би щось призначити для Галичини? В нас могли би заняти ся збиранєм А. Онищук, Г. Колцуняк, О. Роздольський, Петро Шекерик і ще дехто, а гроші розділила би між них етноґр. Комісія. Думаю, що і в Вас можна би зорґанізувати таку екскурзію (її члени могли би збирати й ріжні предмети до музеїв), а надто порозсилати по сільських інтеліґентах мій квестіонар, в якім я подаю вказівки, що й як записувати, який одначе в такім разї треба би в Вас передрукувати з деякими змінами й доповненями, що я зробив би, коли б яка фірма взяла ся видати його.

Друга справа — се конечність видаваня хочби невеличкого журнальця, присвяченого виключно обговорюваню справи нашої літературної мови і правописи (опісля міг би він перемінити ся на фільольоґ. журнал із ширшим обсягом). Теперішня мова, особливо часописна, засипана такою силою усяких варваризмів, що аж тяжко читати. Конечно треба показати людям, що належить оминати в літературній мові — яка мусить очистити ся не тілько з варваризмів, але й вульгаризмів — а чого уживати. Особливо укр. синтакса аж стогне під тягарем російської, не менше й лексика. Журналець такий міг би вести проф. Е. Тимченко, проф. А. Кримський, а може ще хто инший. На мій погляд він мав би значний вплив на вироблене і уодностайнене літерат. мови й правописи. Та певна річ, що він із передплати не удержав би ся, отже міністерство повинно би визначити йому якусь постійну підмогу, щоб він міг сповняти свою важну місію.

Хоч у нас тепер велика заверуха і хоч тепер нема ще певности, що з того всього вийде, то всеж у нас більше журять ся закордонною Україною, ніж Галичиною, бож там уся наша сила й будучність. Усі наші вояки, офіцири чи прості, які побували на Волині, Поділю, Херсонщині, Київщині, Катеринославщині, і мали нагоду стикати ся з Вашими селянами й говорити, повертаючи оповідають про дуже прикрий настрій селянства. Саме слово „Україна, український“ здискредитоване в них і зненавиджене; селяне зовсім не криють ся з тим, що скоро тілько уступ-

лять ся чужі війська, вони вхоплять за збрую, щоби зробити порядок із „буржуями“, до яких зачисляють усю сільську інтеліґенцію, навіть учителів, виріжуть усіх, поділять землю, заведуть свій лад і аж тоді будуть поводити ся спокійно. Не знаю, чи теперішне київське правительство знає про сї настрої, а як знає, чому не переводить як найшвидше і як найширшої аґрарної реформи; адже ж воно не може мати ілюзії, що удержить ся перед натиском усеї селянської маси, як вона рушить ся проти нього, а коли так, то чи не ліпше піти конечній реформі на зустріч, узяти її в свої руки і перевести спокійно, ніж допускати до потрясень, які скінчуть ся фатально для всїх неселянських верств без огляду на національність і партійну приналежність. Очевидно ми Галичане не можемо мати нїчого проти прочищеня нашої землї з чужих елементів та побоюємо ся, що з перевороту може скористати яканебудь чужа, зорґанїзована, хочби й невелика сила, та загорнути знов Україну на довгі віки під свою опіку. Прошу дарувати, що я, неполїтик, тикаю полїтичні справи, та се все тепер на порядку дня і мабуть нїхто не годен ухилити ся від сього.

Коли хто буде від Вас їхати до Львова, прошу прислати його до мене, я передам Вам „Записки“ й „Хронїку“ за час війни. Прошу також принагідно передати вкладки за той час. Якби могли се саме переказати д. Е. Чикаленкови та д. В. Леонтовичеви, то прошу дуже.

Дуже в нас подобають ся журнали „Книгарь“ та „Наше Минуле“. Коби вже раз повернули нормальні відносини, щоби вони могли більше розходити ся. Се була би дуже бажана річ із богатьох причин.

У нас усякі видавничі справи стоять дуже лихо через брак паперу і складачів. Складачі незадовго повертають, але браку паперу не усунеть ся. „Видавнича Спілка“ приміром не видала сього року через те нї одної книжки! Звідки у Вас будуть діставати папір? Може б ми могли черпати зі спільного жерела!

Прошу не гнївати ся, що я таке розписав ся тай забираю Вам непотрібно час, але по такій довгій, примусовій перерві у зносинах — бажає чоловік виговорити ся.

З правдивим поважанєм

Володимир Гнатюк,

ул. Чарнецького, 24.

III. Лист до акад. А. Кримського.

Львів, 18. XI. 1918.

Високоповажаний Добродію!

Я довідав ся, що Ви поставили мене як кандидата на члена укр. Академії Наук. Дякую Вам дуже за прихильне оцїнюванє моєї скромної праці та заявляю, що евентуальний вибір прийму, який уважаю для себе великою почестю. Шкода тілько, що не маю і не знаю статута Академії Наук та не знаю, чи мій вибір конечно злучений з переїздом до Київа,

чи я міг би далї сидїти у Львові. Річ у тім, що я тут звязаний і господарськими справами і здоровлєм: я коло 9 місяцїв у роцї мушу сидїти безвихідно в хатї (вже четвертий рік). Якби перенесенє було конечне, то я міг би се зробити найшвидше аж у маю 1919 р., коли до того часу пожию та вийду цїло з теперішньої заверухи.

Коли Ви за час війни повидавали які свої працї, будьте ласкаві передати їх менї через когось, що буде їхати до Львова, та поручити йому, щоби забрав від мене для Вас книжки. Я передав би Вам дещо від себе і від Наук. Товариства. Я зробив би се й тепер, колиж звичайно ті люди, що від нас їдуть, везуть що инше з собою і книжок не хотять брати. Якби Ви бажали спеціяльно мати якісь виданя Тов-а, що доси не маєте, напишіть, а я постараю ся передати їх.

Дуже радий був би я, якби Ви змогли менї хоч коротко подати плян найблизшої дїяльности Акад. Наук та чим я міг би їй прислужити ся, бо коли не буду приневолений у зимі лежати в ліжку, міг би приготувати якусь збірку до друку. Я маю намір між иншим приладити більшу збірку казок, але для того потрібно ще зібрати трохи записів. Записувачі є в нас, треба би їм тілько вислати деякі фонди на кошти записуваня, яких одначе в нас тепер не дістанеть ся. Коли б можна дістати їх від Вашого мінїстерства (найлїпше на адресу етноґраф. Комісії, яка порозділювалаб гроші між записувачів), то прошу вистарати ся. Тепер надходить зима, отже найвідповіднїйша пора для таких записів. Якби в Київі були які рукописні збірки казок, а Ак. Наук мала намір їх видати і менї поручити редакцію, то прошу переслати їх менї, а я злучу їх із матеріялами, які маю та які можу ще мати, колиб дїйсно знайшли ся кошти на екскурзію.

З правдивим поважанєм
Володимир Гнатюк,

Львів, ул. Чарнецького, 24.

Подав *Вас. Дем'янчук.*